

Opis źródła:

Pamiętnik dra Benedykta Dybowskiego od roku 1862 zacząwszy do roku 1878 jest opisem działalności autora na przestrzeni zawartych w tytule cezur czasowych. Zawiera on informacje dotyczące tego, za co Benedykt Dybowski został skazany na Sybir, jego podróż na miejsce, życie tam i badanie tamtejszej flory i fauny. Benedykt Dybowski był zoologiem, jednym z pierwszych propagatorów darwinizmu na Ziemiach Polskich. Był zagorzałym przeciwnikiem alkoholu oraz zwolennikiem uniwersalnego języka – esperanto. Napisał w tym języku nawet kilka artykułów naukowych. Przedstawiony poniżej tekst źródłowy jest fragmentem tego pamiętnika, w którym Dybowski opisuje moment, gdy funkcjonariusze przybyli na przeszukanie jego mieszkania.

Miejsce i data wydania:

Lwów, 1930 r.

Miejsce przechowywania oryginału źródła:

Brak informacji o miejscu przechowywania oryginału. Wersję cyfrową odnaleźć można, m.in.:

<https://polona.pl/item-view/ccabe1b1-fae3-45d7-8f48-45ad40dc7b18?page=20>

Tekst źródła (fragment):

Dopiero po miesięcznym oczekiwaniu, z początkiem nocy, o godzinie około 11-stej [w lutym 1864 r.], spełniła się chwila przewidywania. Usłyszawszy gwałtowne dzwonięcie i kołatanie do bramy byłem pewny, że idą po mnie, jakoż zastukano również gwałtownie do moich drzwi w parterze domu z oknami od ulicy [...]. Gdy otworzyłem drzwi trzymając w ręku lampę, stała przede mną czereda zbirów, o wstrętnych, pijackich twarzach; od nich buchała woń alkoholu [...]. Naczelny zbir usiadł na fotelu zwrócony tyłem do biurka i dał rozkaz stójkowym rozpoczęcia ścisłej rewizji. Cywilny policjant, widocznie Polak, rozpoczął przepatrywać książki położone na etażerce; wyłącznie tam były naukowe, przyrodnicze, wiele z nich wzięte z Biblioteki Szkoły Głównej i gabinetu zoologicznego; każdą z książek po przeczytaniu tytułu brał za okładki, zwracał grzbietem do góry, potrząsał kilkakrotnie i rzucał na podłogę. Stójkowi przewracali krzesła, otomanę, łóżko, macali, pruli obicia krzesel i otomany, pukali po ścianie oklejonej tapetami, rozpatrywali szpary w podłodze, szukali w piecu, nad piecem. Sam naczelny przypatrywał się milcząco i tylko od czasu do czasu odbijały mu się głośno gazy pełnego żołądka, zalanego obficie piwem z wódką. [...] Gdy nareszcie ukończyli rewizję stójkowi, naczelnik wydał rozkaz, ażeby mnie rozebrano, więc ściągnięto odzienie, buty, skarpetki, wyjęto pugilares, , w którym miałem przygotowane 30 rubli, drobną [...] monetę i

położono na biurku; przetrząsano kieszenie w odzieniu, macano szwy, rozpatrywano buty i skarpetki, obmacywano bieliznę i na koniec pozwolono się ubrać, a zaraz potem rozkazano ubrać się do drogi.

Słowniczek pojęć:

Rewizja – według słownika PWN jest to ogół czynności mających na celu znalezienie i odebranie przedmiotów mogących stanowić dowód przestępstwa lub jakiegoś wykroczenia.

Pugilares – portfel

Stójkowi – szeregowi policjanci

Sybir – azjatycka część Imperium Rosyjskiego, gdzie wysyłano wszelkiej maści przestępców, głównie politycznych, takich jak uczestnicy powstań narodowowyzwoleńczych, konspiratorzy i wrogowie caratu. Sybir stał się dla Polaków symbolem ucisku i niewoli, jakie narzucone były przez rząd rosyjski.

Powstanie styczniowe – https://pl.wikipedia.org/wiki/Powstanie_styczniowe

Tymczasowy Rząd Narodowy –

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Rz%C4%85d_Narodowy_\(powstanie_styczniowe\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Rz%C4%85d_Narodowy_(powstanie_styczniowe))

Pytania do źródła:

Pytania do uczniów szkoły średniej

1. W jaki sposób, w świetle tekstu źródłowego, przebiegało przeszukiwanie mieszkania podejrzanego? Jak wobec podejrzanego zachowywali się funkcjonariusze?
2. Jaki obraz funkcjonariusza carskiej policji wyłania się z tekstu źródłowego? Czy można orzec, jaki stosunek do nich miał autor *Pamiętnika*?
3. Skoro *Pamiętnik* został wydany w 1930 roku, to czy tekst źródłowy był spisywany na bieżąco, czy pisano go z pamięci, z perspektywy czasu?
4. Jaka działalność ludzi, związana z powstaniem styczniowym, mogła podlegać karze zesłania na Syberię?
5. Kiedy wybuchło powstanie styczniowe? Kto był jego dyktatorem? Jakie były przyczyny wybuchu? Jakie były jego skutki?

Wskazówki:

Należy pamiętać, że uczestnicy powstania styczniowego pochodzili z różnych klas społecznych: szlachta, mieszczaństwo, a nawet chłopcy. Jednakże największą liczbę stanowili ci, którzy wywodzili się ze szlachty. Duża część powstańców brała udział w formowaniu jego

struktur, tak jak Benedykt Dybowski, który był komisarzem Rządu Narodowego na Litwę i Białoruś. Ponadto, gdy został najpierw skazany na śmierć, a następnie kara ta została zamieniona na 12 lat zesłania na Syberię, był on wyspecjalizowanym w dziedzinie zoologii naukowcem, co wykorzystywał już w czasie pobytu na Syberii, gdzie, nad Bajkałem, badał tamtejszą faunę oraz florę, dzięki czemu zdobył uznanie nie tylko w oczach innych zesłańców, ale również rosyjskich naukowców.

Warto również wiedzieć, że nie tylko czynny udział w walkach powstańczych był karany przez carską administrację. Również organizacja powstania, kolportaż ulotek nawołujących do walki czy, nawet, wydawanie publikacji lub wygłaszanie wykładów, niepochlebnych władzy rosyjskiej, mogło zakończyć się skazaniem na zesłanie na Syberię.

Ponadto, pamiętniki pisane były, zazwyczaj, z pewnej perspektywy czasu, stąd też autorzy pamiętników zapisywali to, co zapamiętali z przeszłości, a jak wiadomo, pamięć ludzka bywa zawodna i nie każdą sytuację, być może, zapamiętano dokładnie taką, jaka była w rzeczywistości.

Najważniejsze cezury:

1862 – powołanie Benedykta Dybowskiego jako adiunkta do Szkoły Głównej w Warszawie

14/15 stycznia 1863 - branka przygotowana w Warszawie przez Aleksandra Wielopolskiego

22/23 stycznia 1863 – wybuch powstania styczniowego

26 marca 1864 – aresztowanie Benedykta Dybowskiego i skazanie go na zesłanie na Syberię

1876 - Benedykt Dybowski uzyskał zgodę na powrót do kraju

1883 – Dybowski został powołany jako profesor zoologii na Uniwersytecie Lwowskim

Literatura pomocnicza:

Brzęk G., *Benedykt Dybowski. Życie i dzieło*, Lublin 1981.

Kieniewicz S., *Powstanie styczniowe*, Warszawa 2024.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Łukasz Wołczyk